

Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi

Sinem OKTAY¹, Nilüfer TAŞ², Murat TAŞ²

Öz

Kültürel miras; toplumun kimliğiyle, kültürüyle, tarihiyle ilgili somut ve soyut değerlerin tümünü kapsar. Sadece bulunduğu toplumda değil, bütün dünyada barındırdığı tarih, kimlik ve kültür değerleri açısından önemlidir. Dünyada kültürel miras doğal riskler(afet), insan kaynaklı riskler, teknik riskler gibi pek çok risk altında bulunmaktadır. Kültürel mirasa etki eden olası riskler doğal kaynaklı (deprem, sel, yangın, toprak kayması, tsunami,...) ya da insan kaynaklı (Vandalizm, savaşlar, hırsızlık,...) risklerdir. Ancak kültürel miraslara en fazla etki eden riskler afetlerdir. Afetler meydana geldiği çevreye ve topluma farklı şekilde etkilerde bulunur. Bu etkiler arasında; can ve mal kaybı, ekonomik, sosyolojik, psikolojik sorunlar gibi kültür varlıkları için de büyük tehditler oluşturur. Bu tehditleri azaltmak ve yok etmek için afet yönetimi uygulanır. Yaşanan savaşlar, afetler, doğal olaylar sonucunda kültürel mirasların tahrip ve yok olması bütün dünyada miras alanlarının riskleri konusuna dikkatleri çekmiştir. Bu olaylar sonucunda tarihi çevrelerde kültürel mirasa yönelik olası tehditleri azaltmak, afetler sonucu gördüğü zarar ve kayıpları azaltmak ve kültürel mirasın korunması için UNESCO, ICORP, ICOMOS, UNDRR, ICCROM gibi kurum ve kuruluşlar dünya çapında sözleşmeler hazırlamış, kongreler düzenlemiş ve bildirimler yayınlamıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye’de yapılan ve uluslararası kurum, kuruluşların yapmış olduğu bütün bu çalışmalar ışığında tarihi çevrelerde kültürel mirasın özgünlük, bütünlük ve sürdürülebilirlik değerlerinin korunarak tarihi çevrelerde kültürel mirasa yönelik olası afet risklerinin tanımlanması ve azaltılması ile mirasın afetlerden en az zararla kurtulması ve çalışmaların 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” kapsamında yürütülmesidir. Çalışma kapsamında literatür taraması yapılmış ve elde edilen bilgiler kapsamında konu ele alınmıştır. Literatür araştırmasında konu kapsamında yer alan lisansüstü tezler, ulusal ve uluslararası makaleler, ilgili yasa ve yönetmelikler, UNESCO ve danışma organlarının yaptıkları çalışmalar ve kültürel miras alanlarında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Çalışma, somut kültürel mirasların afet riskleri ile sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, afet, afet yönetimi

The Relationship of Cultural Heritage Areas and Disaster Management

Abstract

Cultural heritage; It includes all the concrete and abstract values related to the identity, culture and history of the society. It is important not only in the society it is in, but also in terms of the history, identity and cultural values it hosts in the whole world. Cultural heritage in the world is under many risks such as natural risks (disasters), human-induced risks, and

¹Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa

²Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa

*İlgili yazar / Corresponding author: nilufertas@uludag.edu.tr

Gönderim Tarihi / Submission Date: 28.03.2020

Kabul Tarihi / Acceptation Date: 03.12.2020

Bu makaleye atıf yapmakiçin- To cite this article

OKTAY, S., TAŞ, N., TAŞ, M..(2020). Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi. Resilience, 4(2), 305-321.

technical risks. Possible risks affecting cultural heritage are natural (earthquake, flood, fire, landslide, tsunami,...) or man-made (vandalism, wars, theft,...). However, the risks most affecting cultural heritage are disasters. Disasters have different effects on the environment and society where they occur. Among these effects; It creates great threats for cultural assets such as loss of life and property, economic, sociological and psychological problems. Disaster management is applied to reduce and eliminate these threats. The destruction and destruction of cultural heritage as a result of wars, disasters and natural events has drawn attention to the risks of heritage sites all over the world. As a result of these events, institutions and organizations such as UNESCO, ICORP, ICOMOS, UNDRR, ICCROM have drafted conventions, held congresses and published declarations in order to reduce the possible threats to cultural heritage in historical environments, to reduce the damage and losses caused by disasters and to protect the cultural heritage. The aim of the study was conducted and international institutions in Turkey, it has made the organization all these studies the cultural heritage of originality in environmental history in the light of integrity and escape with minimum damage of the legacy of the disaster to the identification and reduction of possible disaster risks to cultural heritage in historic environment by preserving the sustainability values and the work in 1983 It is carried out within the scope of the "Law on the Protection of Cultural and Natural Assets" numbered 2863, which entered into force in 2012. Within the scope of the study, the literature was reviewed and the subject was discussed within the scope of the information obtained. In the literature research, the postgraduate theses, national and international articles, relevant laws and regulations, studies of UNESCO and its advisory bodies and studies in the field of cultural heritage were examined. The study is limited to the disaster risks of tangible cultural heritage.

Keywords: Culturalheritage, disaster, disastermanagement

1. GİRİŞ

Doğal afetlerin yıkıcı etkileri özellikle yerleşim alanlarında görülmekte ve maddi manevi büyük kayıplara neden olmaktadır. Bu kayıplar içinde insan canından sonra yerine konulması mümkün olmayan en önemli değer ise Kültürel Mirastır (Ünal,G.Z.2014).Afetlere maruz kalan kültürel mirasların kaybı ya da bozulması ait olduğu toplumu olduğu kadar diğer toplumların da kimliklerini, kültürlerini, geçmişle ilgili bir bilgi kaynaklarını ve sosyo-ekonomik değerlerini olumsuz etkiler (Boccardi,G.2006).Her yıl doğal ve insan kaynaklı tehlikelerin neden olduğu pek çok afet riski yüzünden kültürel miras zarar görüp yok olmaktadır. Bu riskler doğal kaynaklı (deprem, sel, yangın, toprak kayması, tsunami,...) ya da insan kaynaklı(Vandalizm, savaşlar, hırsızlık,...) olarak bütün ülkeleri, bölgeleri ya da belirli miras alanını etkileyebilir.(UNESCO,ICOMOS-ICORP, MARSH International,ICCROM, UNISDR,2013).Kültürel miras insanların, toplumların varlıklarının, kimliğinin, inançlarının, geleneklerinin, sosyal, ekonomik değerlerinin ve sürekliliğinin sembolü olarak barındırdığı tüm değerler ve özgünlüğü ile geleceğe aktarılması gerekli olan somut ve somut olmayan varlıklardır(ICOMOS Türkiye,2013). Kültürel miras toplumu oluşturan kimliğin önemli bir tanımlayıcısıdır ve geçmişi anlayıp geleceğin sorunlarını çözmek için yardımcı olmaktadır(UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN,2013).Kültürel miraslar toplumun geçmişi ve bugünü arasında bağlantıyı sağlayan, toplumu oluşturan kültürün, tarihin somut ve soyut değerleridir. Kültür mirasları buldukları topluma ait yerel kültürel izleri, değerleri taşımakla birlikte aynı zamanda dünya için önemli bir insanlık hazinesidir. 1972 Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 1.maddesine göre kültürel miras: "Anıtlar, yapı toplulukları ve sitler" olarak tanımlanmıştır (UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, 2011).İnsanların yaşam alanlarını etkileyen afetlerde tarihi yapıların hasar görme ya da yok olma olasılıkları, periyodik olarak yapılamayan veya usulüne uygun olmayan bakım ve onarım faaliyetleri ile yapıya zarar veren fonksiyon değişiklikleri gibi sebeplerle artmaktadır. Bu nedenle özellikle afete maruz kalan bölgelerde afet yönetimi kapsamında yapılacak

çalışmalar, kültürel mirasın varlığını tehdit eden yıkıcı etkilerin kontrol altına alınmasında hayati önem taşımaktadır(Ünal,G.Z.2014).

Afetlerin önlenmesi birçok durumda mümkün olmamakla birlikte etkilerinin azaltılması mümkündür. Afetler ve sonrasında oluşabilecek ikincil afetler Dünya’da ve Türkiye’de pek çok can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. Toplumun ekonomisi, sosyolojisi, kültürü ve kültürel mirasına büyük zarar ve kayıplar vermektedir. Kültürel mirasların özgünlüğünün, bütünlüğünün korunarak gelecek nesillere aktarılması ve kullanıcılarının zarar görmemesi, kayıpların yaşanmaması için olası afet risklerine karşı önlemlerin alınması gerekir. Afet risk yönetimi; afetlerin neden olacağı etkilerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması afetlere hazırlıklı olmak için gerekli planlama ve koordinasyonun sağlanması ve afetten sonra müdahale ve iyileştirme çalışmalarını içerir(Kadioğlu,M.208).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından 1972 yılında hazırlanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme (Dünya Mirası Sözleşmesi) ile tarihi alanların korunması uluslararası bir zemine oturtulmuştur. UNESCO tarafından Dünya Mirası Merkezi’nin Dünya Mirası Listesinde yer almak için yönetim planı hazırlanması istenmektedir. Yönetim planlarında kültür mirasına yönelik afet risklerinin yönetimi ile ilgili çalışmalara da yer verilmesi gerekmektedir(UNESCO,2005. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 108.madde). Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri’ne göre yönetim planı tanımlaması ve içeriği; “Yönetim Planı kültür mirasının korunması için kullanılacak tüm strateji ve araçları ayrıntılı olarak tanımlayan ve aynı zamanda çağdaş yaşam gereklerini karşılayan bir belgedir. Yasal, parasal, yönetsel ve korumaya yönelik belgeler ile Koruma ve İzleme Planlarını içerir.” şeklindedir(ICOMOS,2011).

Türkiye’de 5226 sayılı Kanun değişikliği ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun Ek-2a maddesi ve 3. maddesine ilave edilen tanımlarla “yönetim alanı” ve “yönetim planı” kavramlarına ulusal hukuk mevzuatında ilk kez yer verilmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de yönetim planlarının sadece “Dünya Miras Alanları” için değil, tüm sit alanları için hazırlanması zorunlu hale gelmiştir (İstanbul Tarihi Alanlar Başkanlığı.2019).

Kültürel mirasları tehdit eden; doğal, teknik, organizasyonel, yönetsel, insan ve sosyal kaynaklı riskler bulunmaktadır. Türkiye’de bulunduğu konumu itibarıyla başta depremler olmak üzere birçok doğal afetler yaşanmaktadır. Bu afet riskleri Türkiye’de kültürel miras için tehdit oluşturmaktadır. Türkiye’de kültürel miras afet risk yönetimi kapsamında yapılmış olan alan yönetim planları, yasa ve yönetmelikler, yapılan çalışmalar incelenmiştir. Çalışmada ilgili yasa ve yönetmelikler, UNESCO ve danışma organlarının yaptıkları çalışmalar ışığında afet risk yönetimi bağlamında somut kültürel mirasa yönelik olası doğal afet risklerinin analiz edilmesi, belirlenmesi ve azaltılması kapsamında yapılması gerekenler araştırılmıştır.

2. KÜLTÜREL MİRAS VE AFET YÖNETİMİ İLİŞKİSİ

I. Uluslararası Tarihi Anıt Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi’nde Kabul edilen, 1931 Atina Tüzüğü (Carta del Restauro) ile tarihi alanların ve anıt korunması (ICOMOS,Atina Tüzüğü.<https://www.icomos.org/en/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>) gerekliliğine dikkat çekmiştir. Sonrasında II.Dünya Savaşı’nın sonuna doğru Londra’da 1-6 Kasım 1945 tarihlerinde bir eğitim ve kültür kurumu kurulması için Birleşmiş Milletler Konferansı (ECO/CONF) düzenlenmiştir. 44 ülkenin temsilcileri bir araya gelerek yeni bir kurumun kurulmasını ve kurumun “insanlığın entelektüel ve ahlaki dayanışmasını” sağlaması amaçlamıştır. 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanan UNESCO Kurulu Sözleşmesi

yirmi ülkenin onamasının ardından 4 Kasım 1946 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Organizasyonu) kurulmuştur(UNESCO Türkiye Millî Komisyonu). UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onaylanmıştır(T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı). Birinci ve özellikle İkinci Dünya savaşlarının sonucunda toplum tarafından kutsal sayılan veya değer verilen eserlerin geri dönülemez bir şekilde yağmalanıp yok olması bu değer ve eserlerin korunması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu farkındalık ülkelerin kültürel değerlerini koruması için örgütlenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. UNESCO tarafından gerçekleştirilen 1954 yılındaki Hauge Konvansiyonunda(Lahey Sözleşmesi) kültürel miras kavramına ilk olarak "herkesin kültürünü taşıyan taşınabilir ve taşınamaz mallardır" tanımı ile yer verilmiştir (UNESCO,1954).

1957'de I.Tarihi Binalar Mimarlar ve Uzmanlar Kongresi ile tarihi binaların korunması için uluslararası merkezi bir kuruma bağlanması (ICCROM) gerekliliği belirtilmiştir (ICOMOS,2020<https://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history?start=1>). 1964'de Venedik'te yapılan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nin, bildiri Venedik Tüzüğü'nde anıt ve yerleşmelerin korunması için çalışmalar yapacak bir konseyin kurulması önerilmiştir (ICOMOS,2020.<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr>).Bununneticesinde 1965 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)'nin kurulması ile uluslararası düzeyde anıtları koruma çalışmaları etkinlik kazanmıştır (Anadol, K., Arıoğlu, E.,1977.s:38).

Dünya Mirası olarak tanınan ve üstün evrensel değer taşıyan kültür varlıklarının tespitinden korunmasına, muhafazasından tanıtılmasına kadar birçok eylem, UNESCO üye ülkelerinin de katılımıyla imzalanmış olan 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Sözleşmesi uyarınca yürütülmektedir. Türkiye UNESCO'nun 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan 17.Genel Konferansında, 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir.1982 de 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanıp, 1983 yılında ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır (Ürün,Ş. 2016).

Doğal afet olan deprem için koruma çalışmaları 1977 Nisan ayında İtalya Friuli-VeneziaGiulia Otonom Bölgesindeki Udine 'de başlamış, aynı yıl Eylül ayında Roma'da geliştirilmiştir (Anadol, K., Arıoğlu, E.,1977.s:38).Türkiye'de ise Anadol ve Arıoğlu Anadolu'daki bulunan anıtları 3 gruba ayırarak Türkiye deprem haritasına göre yüzdelerini oluşturmuşlardır(Şekil 1).

Grup	Tarih dönemi	Yıllar	Saptanan yaklaşık sit ve anıt sayısı	Deprem tehditi altında bulunma % si
I	Prehistorik çağlardan Selçuklu'lara kadar	M.Ö.7000-M.S.1071	256	96
II	Selçuklu'lardan Osmanlı'lara kadar	M.S.1071 _ 1299	158	90
III	Osmanlı'lardan Cumhuriyet'e kadar	M.S.1299 _ 1923	580	98

Şekil 1.Türkiye'de deprem tehdidi altındaki tarihi sitlerle anıtlar(Anadol, K., Arıoğlu, E. 1977.s: 38)

Washington Tüzüğü'nün Madde 14'te afetlerin kültürel mirasa etkilerine dikkat çekilmiştir: "Kültür varlıklarının geleceğini ve içinde yaşayan halkın sağlığını güvenceye almak için tarihkentler doğal afetler, hava kirliliği ve titreşim gibi zararlı etkenlerden korunmalıdır. Bir tarihi kenti veya kentsel alanı etkileyen doğal afetin cinsi ne olursa olsun, önlemler ve onarım müdahaleleri söz konusu yerin özelliğine göre tasarlanmalıdır"(ICOMOS, 1987).

Japonya'da yapılan Nara Konferansı sonucunda hazırlanan Nara Özgünlük Belgesi(1994)'nin 5.-6. maddesine göre;

Madde 5. "Kültür ve kültür mirası çeşitliliği, tüm insanlık için, yeri doldurulamaz bir duygu ve düşünce zenginliği oluşturmaktadır. Temel bir özellik olarak kabul görmesi gereken bu çeşitliliğin, yalnız korunması değil, geliştirilmesi de insanlığın gelişimi için büyük önem taşımaktadır."

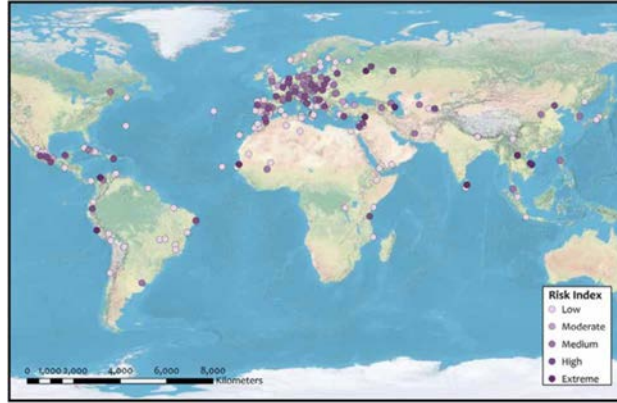
Madde 6. "Hem kültürler, hem de bunlara bağlı yaşam biçimleri için bu çeşitlilik, mekan ve zaman boyutuyla kendini gösterir. Kültürler arasındaki farkların bir çatışma yarattığı durumlarda, kültürel çeşitliliğe saygı gereği, bütün taraflara özgü değerlerin meşruiyeti tanınmalıdır(ICOMOS,1994)".

2004 yılında Dünya Mirası Komitesi; UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nden ve 1972 Sözleşmesi'nde tanımlanan danışma organlarından(IUCN, ICOMOS ve ICCROM) bir "riske hazırlık stratejisi" geliştirmesini istemiştir. Sonuç olarak "Dünya Mirası Mülklerindeki Afetlerden Kaynaklanan Riskleri Azaltma Stratejisi" olarak adlandırılan Strateji, 8-16 Temmuz 2006'da Vilnius'ta (Litvanya) düzenlenmiş olan Dünya Mirası Komitesi'nin 30.Oturumunda sunulmuştur(Boccardi,G.2006).

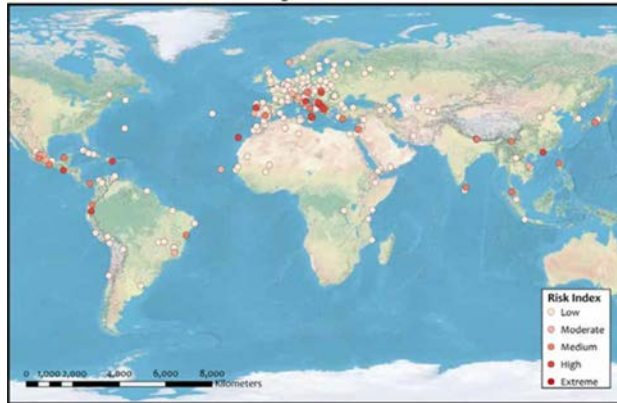
28 Kasım 2011'de Paris'te yapılan 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri" ile kültür mirasını kentsel alanın dar kapsamından; bölgesel ölçekten taşınarak; süreklilik ve kimlik gibi somut olmayan değerler, geleneksel arazi kullanımı, kamusal alanın toplum ilişkilerindeki rolü, bütünleşme ve çevresel etkenler gibi diğer sosyo-ekonomik etkenler konularında da daha derin bir farkındalık ortaya koymaktadır. Ayrıca Tarihi kentlerin ve buldukları çevrenin uyumlu gelişimi için kültür mirasını kentsel ekosistemin parçası olarak görmek ve önemli bir kaynak olarak ele alması gerektiği vurgulanmıştır(ICOMOS,2011).

17 Ocak 1995'te Japonya'da meydana gelen 7,2 şiddetinde Büyük Hanşin(Kobe) depreminin ardından yapılardaki deprem hasarını analizlemek, onarım ve takviye düzenlemeleri, kültür varlıklarının sismik direncini belirlemek,yapısal iyileştirme yöntemleri araştırmak için mimarlar, mühendisler, mimarlık tarihçileri, hükümet yetkilileri, restorasyon uzmanlarından oluşan "Depreme Dayanırlılık Kurulu" oluşturulmuştur. Depremde kültürel varlıklar için kapsamlı bir afet azaltma sisteminin geliştirilmesi gerekliliği görülmüştür(Murakami,Y.2011).

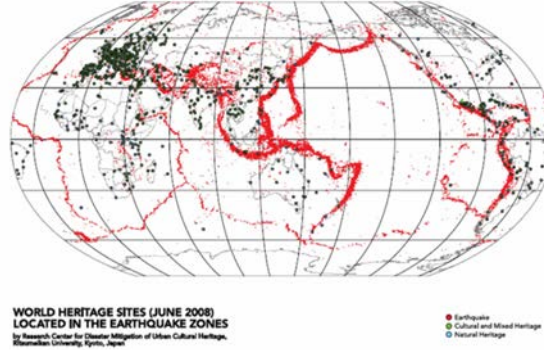
Dünya Mirası Komitesi (DMK) tarafından belirlenen Dünya Mirası Listesi'nde kültürel miraslar; somut ve somut olmayan kültürel miras olarak belirlenmiştir. Somut kültürel miraslar da üç kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; kültürel, doğal ve karma miras alanlarıdır. Türkiye'nin bu listede 16'sı kültürel, 2'si karma olmak üzere 18 miras alanı bulunmaktadır(UNESCO,2019).Bu miras alanlarının büyük bir kısmı çeşitli afet riskleri altındadır(Şekil 2.,Şekil 3., Şekil 4.).

Şekil 2. Dünya Mirası Kentlerinde Taşkın Riski(UNISDR2013,aktaran: The World Bank, 2011)

Şekil 3. Dünya Mirası Kentlerinde Heyelan Riski(UNISDR2013,aktaran:The World Bank, 2011)

Şekil 4. Dünya Mirası Kentlerinde Deprem Riski(UNISDR2013,aktaran:Ritsumeikan Üniversitesi Kentsel Kültürel Mirasın Afetlerin Azaltılması Araştırma Merkezi, 2008)

Afetlerin önlenmesi birçok durumda mümkün olmamakla birlikte etkilerinin azaltılması mümkündür. Afetler ve sonrasında oluşabilecek ikincil afetler dünyada ve Türkiye’de pek çok can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. Toplumun ekonomisi, sosyolojisi, kültürü ve kültürel mirasına büyük zarar ve kayıplar vermektedir. Örneğin; 2003'teki depremde (Şekil 5.) Bam kenti (İran İslam Cumhuriyeti); 2006 yılındaki depremde Prambanan Tapınağı Bileşikleri (Endonezya); 2002'de çıkan yangında Edinburgh Eski Kentinde (Birleşik Krallık); hasarlar meydana gelmiştir. 2001 yılında silahlı çatışma ve vandalizm nedeniyle Afganistan'daki Bamiyan Budalarının yok edilmesi, 1998 yılında terörist saldırısından sonra Kandy'deki Dış Kalıntısı Tapınağı(Sri Lanka)hasar görmüş, Ayrıca afetler ekosistemin doğal dengesini bozarak kültürel miraslara hasar verebilir. 2004 Asya'daki tsunamiile, Sumatra'nın Tropikal Yağmur Ormanı Mirası(Endonezya)olarak adlandırılan alanda kuraklaşma artmıştır. Manas'ta (Hindistan), bir çatışma döneminde yaban hayatı büyük nüfus kaybına uğradıktan sonra türlerin yeniden ekosisteme yeniden kazandırılması için çalışmalar

yapılmıştır(UNESCO,2010).Katmandu Vadisi'nde(Nepal) 2015 yılında gerçekleşen deprem ile Hanuman Dhoka, Swayambhu ve Bhaktapur'daki tapınaklar büyük hasar(Şekil 6.)almıştır(Vatan,M.2015).Yakın dönemde gerçekleşen; 2019 yılındaki Notre Dame Katedrali Yangını ve sonucunda çatıda ve kulelerde oluşan hasarlar(Şekil 7.), İtalya'daki tarihi Venedik şehrinde gerçekleşen su baskını da örnek verilebilir. Kültürel mirasların özgünlüğünün, bütünlüğünün korunarak gelecek nesillere aktarılması ve kullanıcılarının zarar görmemesi, kayıpların yaşanmaması için olası afet risklerine karşı önlemlerin alınması gerekir.

Şekil 5. Bam(İran) Dünya Mirası; 2003'teki depremde dünyanın en büyük kerpiç kalesindeki (Erg-e Bam)hasar (UNISDR.2013aktaranBandarin.F.UNESCO, 2004.)

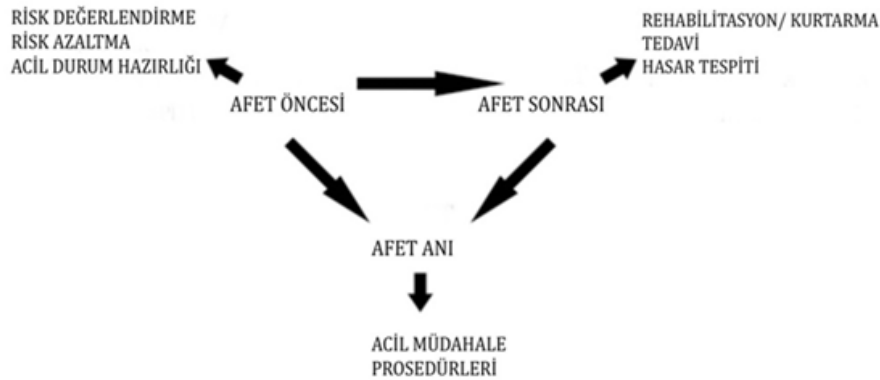
Şekil 6. Hanuman Dhoka'da saray ve tapınak binasında hasar durumu(Vatan,M.2015 aktaran GEA-SAR)

Şekil 7. Notre Dame Katedrali Yangını, 15.04.2019. (<https://www.haberturk.com/yangin-notre-dame-in-kamburu-nun-satislarini-yukseltti-2435437>-Erişim tarihi:22.06.2019)

Afetler meydana gelmeden önce önleyici risk yönetim planlaması için yatırım yapmak felaket sonrasında kurtarma ve rehabilitasyon çalışmalarına harcanacak bütçeyi azaltarak daha ekonomik sonuçlar doğuracaktır (UNESCO,2010). Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Kurulu kültürel mirasın korunmasında afet sonrası yerine afet öncesine dikkat çekmektedir. Afet olmadan önce olası risklere karşı afet öncesi, anı ve sonrasına yönelik önlemlerin alınması gereği ve önemi ortaya çıkmıştır.

Afet yönetimi; Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, afet öncesi, anı ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, imkân ve kaynaklarının belirlenen stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda kullanılmasını gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim sürecidir (AFAD,2019).Afet risk yönetimi; Ülke, bölge, kent veya yerleşme birimi ölçeğinde tehlike ve riskin belirlenmesi, analizi, riskin azaltılabilmesi için imkân, kaynak ve önceliklerin belirlenmesi, politika ve stratejik plan ve eylem planlarının hazırlanması ve yaşama geçirilmesi süreci. 5902 sayılı Kanundaki tanım, “Ülke, bölge, kent ölçeğinde ve yerel ölçekte risk türleri ve düzeylerini tespit etme, önleme, azaltma ve paylaşma çalışmaları ile bu alandaki planlama esasları. Afet senaryolarının hazırlanması, uygulama önceliklerinin belirlenmesi ve riskin azaltılabilmesi için genel politika ve stratejik planlarla, uygulama planlarının hazırlanması ve hayata geçirilmesi bu süreç kapsamındadır.” Şeklinde (AFAD,2020).Afet risk yönetimi Şekil 8. 'te görüldüğü gibi afet öncesi, afet anı ve afet sonrası olarak 3 ana aşamadan oluşan bir döngüye sahiptir. Bu döngüdeki her bir aşamada kendi içerisine farklı eylemler barındırmaktadır.

Şekil 8. Afet risk yönetimi döngüsü(Managing Disaster Risks for World Heritage.2010'dan çevrilmiştir.)

Dünyada afet yönetimi kapsamında birçok çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bazılarını inceleyelim;

1994 Yokohama Konferansı:

- Afet zararlarının azaltılmasına yönelik ilk rehber plandır.
- Afetlerinin önlenmesi, hazırlık ve zarar azaltma çalışmalarının yapılması gerekliliği konularına değinilmiştir.

2005-2015 Kobe Konferansı, Hyogo Çerçevesi Eylem Planı:

- Risklerin belirlenmesi ve azaltma çalışmalarının yapılması
- Afetlere hazırlıklı olmak için planların oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

2015-2030 Sendai Çerçevesi:

- Afet risklerinin belirlenmesi ve risklerin azaltılması gerektiği
- Afet risk yönetiminin geliştirilmesi
- Milletlerin afete dayanıklılığının artırılması konularına değinilmiştir.

Afetler topluma sadece can ve mal kaybı dışında kültürlerine ve kültürel değerlerine gösterdiği etki ile de zarar vermektedir. Toplumun tarihi ve kimliğine etkileri ile ve dolaylı olarak da pek çok etkide bulunarak zararlar vermektedir.

3. KÜLTÜREL MİRASLAR İÇİN AFET RİSK YÖNETİMİ

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)'un ülkeler bazında yaptığı risk altındaki kültürel miras araştırmalarına göre miras öğelerine en fazla hasar yaratan risklerin:

- Doğal ve insan yapısı afetler,
- Düzenli bakım eksikliği,
- Ekonomik ve sosyal değişimin etkileri,
- Yetersiz koruma standartları veya kontrolsüz uygulamalar,
- Turizm kaynaklı hasarlar ve
- İklim değişikliği gibi nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir (Busch,U.E.2010 aktaran Bumberu ve diğ. 2000; Truscott ve diğ., 2005, ICOMOS Risk Altındaki Kültür Mirası Raporları, 2003–2004).

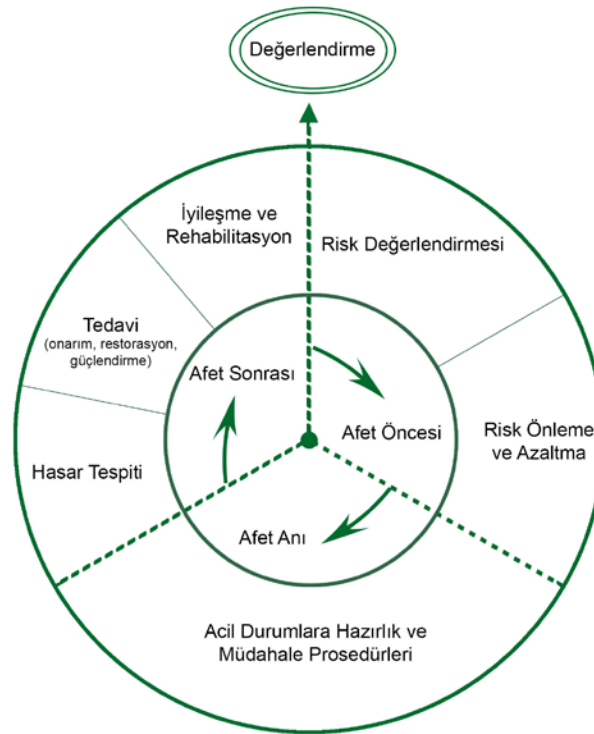
Kültürel miras risk yönetimi; riskleri azaltmak amacıyla ilgili küresel, bölgesel, ulusal ve yerel kurumların güçlendirilmesi, afet önleme bilinci oluşturmak için bilgi ve eğitim alanlarının kullanılması, afet risklerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve izlenmesi, risk yaratan nedenin azaltılmasını kapsamaktadır. Miras alanlarının afete karşı korunması için hazırlanan "Dünya Miraslarının Afet Risklerine Karşı Yönetilmesi" rehber kitabına göre temel ilkeler;

- Mirasların öncelikle özgünlük, bütünlük ve sürdürülebilirliği açısından risklerinin azaltılması gerekmektedir. Fakat mirasla beraber insan hayatı, hayatın sürdürülebilmesi de önem taşımaktadır.
- Miraslar için yapılacak afet yönetimi, miraslar için büyük tehlikeler, bakım, yönetim, bozulma, ekosistem gibi konuları da kapsamaktadır.
- Tarihi binalar, tarihi kasabalar, kentsel alanlar, arkeolojik alanlar, tarihi bahçeler, kültürel peyzajlar için ayrı olacak şekilde Afet Risk Yönetimi özel olarak tanımlanmalıdır.
- Tampon bölgeler oluşturulmalıdır (ISMEP Rehber Kitaplar,2014).

Quebec Deklarasyonu, Kobe/Tokyo Deklarasyonu, ICCROM, "Riske Hazırlık; Dünya Kültür Mirası için Yönetim Rehberi", UNESCO Dünya Miras Alanları için "Afet Risk Yönetimi Rehberi"lerinde:

- Gelişmiş bir hazırlık ve planlama yapılması,

- Planlama yapılırken kültür varlıklarının somut ve somut olmayan tüm boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınması,
- Kültürel mirasın değerlerine en az etkide bulunacak önlemlerin alınması,
- Kültür mirasında risk yönetiminin geçmişte yaşadığı risklere yönelik performansı dikkate alınarak yapılması,
- Bakım ve onarım programlarında risk altındaki mirasın öncelikli olması,
- Acil önlem planlarında kullanıcıların doğrudan yer alması,
- Acil durumlarda kültür varlığı unsurlarının korunmasının öncelikli olması,
- Afet sonrasında kültür varlığının iyileştirilmesi ve onarılmasında gerekli her türlü tedbirin alınması,
- Koruma ilkelerinin her aşamada risk planlama, karşılık verme ve iyileştirme çalışmalarıyla bütünlüklü olması, ana yaklaşım prensipleri olarak kabul edilmektedir(Zıvralı,İ.,Cabbar,N.Ü,2015).

KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI İÇİN
AFET RISK YÖNETİMİ DÖNGÜSÜ

Şekil 9. Afet risk yönetimi döngüsü kültürel miras alanları (UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, Ritsumeikan University Global COE. 2013, s.35'den çevrilmiştir.)

Kültürel mirasın özelliğine göre hasar yaratabilecek riskler incelenerek, olası hasarlara karşı önlem alınması gerekmektedir. Bu kapsamda olası bir afetten sonra kültürel miras için yapılması gereken çalışmalar için 25 Nisan 2015 Nepal-Katmandu depremi sonrasında yapılan çalışmalar örnek olarak verilebilir. Yapılan çalışmalar; sadece dünya miras alanında yer alan fiziksel olarak binaların korunması değil, var olan yaşam biçiminin ve geleneklerinin korunması için yapılması gerekenler için de bir örnektir. Nepal depremi sonrası tüm çalışmalar eğitim, geneleksel bilgi, somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütün olarak ele alınıp müdahale edilmesi gerektiğini, korumada yerel halkın katılımının sağlanmasını, afet sonrası müdahalelerde iklimsel özelliklerin gözönünde bulundurulmasını, yerel olanaklarla afete karşı baş etme kapasitesinin artırılması gerektiğini göstermiştir (Vatan, M. 2015).

4. TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL MİRAS İÇİN AFET RİSK YÖNETİMİ

Türkiye'de kentlerin tarihsel karakterlerini korumak amacıyla yapılan bilinçli çabalar, 1960'lı yılların ikinci yarısında başlatılmıştır (Tercan,B.2018 aktaran Kuban, 2001). 1970li yılların başında 1710 sayılı Eski Eserler Yasası, 1980li yılların başında da 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, uygulamadaki sorunlarına rağmen pasif korumacılıkta etkin olmuştur(Tercan,B.2018 aktaran Tunçer, 2017,s:14).

Türkiye UNESCO'nun 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan 17.Genel Konferansında, 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir.1982 de Bakanlar Kurulu'nca onaylanıp, 1983 yılında resmi gazetede yayınlanmıştır. Türkiye'de kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili düzenlemeler 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" kapsamında yürütülmektedir.1983 yılında yürürlüğe giren ve 2004 yılında yapılan değişikliklerle 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile tanımlanan koruma süreci taşınmaz kültür varlıkları ve tarihi çevrelerin;

- Yasal olarak koruma statülerinin belirlenmesini (tespit-tescil, hak ve kısıtlamalar),
- Belgeleme, projelendirme ve planlama çalışmalarının yapılmasını (rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, KAİP, yönetim planları)
- Koruma, bakım, onarım uygulamalarının gerçekleşmesini (yapı esasları, nakil)
- Tüm aşamaların yönetsel boyutu (yetki, ödenek vb.) ve yaptırımların tanımlanmasını kapsamaktadır(Zıvralı,İ.,Cabbar,N.Ü,2015).

2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" ile belirtilen nitelikteki belediyeler tarafından yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amaçlanmıştır.

2005 yılında yürürlüğe giren "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile yönetim alanlarının belirlenmesi ve yönetim planlarının hazırlanması, uygulanması esasları belirlenmiştir.

1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne göre oluşturulmuş olan ve Dünya Mirası Komitesi (DMK) tarafından belirlenen Dünya Miras ıListesi'nde Dünya Miras Alanı olarak ilan edilen 1121 miras yer almaktadır.Bu alanlardan 16'sı kültürel, 2'si karma olmak üzere 18 miras alanı(Tablo 1.) Türkiye'de bulunmaktadır(UNESCO,Türkiye Milli Komisyonu,<http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>).

Tablo 1. Türkiye’de bulunan kültürel miras alanları(UNESCO,Türkiye Milli Komisyonu’ndan türetilmiştir.)

Sıra No	Kültürel Miras Adı	İli	Kabul Yılı
1.	Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	Sivas	1985
2.	İstanbul'un Tarihi Alanları	İstanbul	1985
3.	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya	Nevşehir	1985
4.	Hattuşa: Hitit Başkenti	Çorum	1986
5.	Nemrut Dağı	Adıyaman	1987
6.	Hieropolis-Pamukkale	Denizli	1988
7.	Xanthos-Letoon	Antalya-Muğla	1988
8.	Safranbolu Şehri	Karabük	1994
9.	Truva Arkeolojik Alanı	Çanakkale	1998
10.	Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi	Edirne	2011
11.	Çatalhöyük Neolitik Alanı	Konya	2012
12.	Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu	Bursa	2014
13.	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı	İzmir	2014
14.	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı	Diyarbakır	2015
15.	Efes Antik Kenti	İzmir	2015
16.	Ani Arkeolojik Alanı	Kars	2016
17.	Aphrodisias Antik Kenti	Aydın	2017
18.	Göbekli Tepe	Şanlıurfa	2018

Bu 18 kültürel miras alanları arasından seçilen bazı miras alanları alan yönetim planları(Tablo 2)incelenmiştir. Örnekler seçilirken farklı özellik ve bölgelerden olmalarına dikkat edilerek; eski yerleşim yeri olan arkeolojik alan Ani kültürel peyzaj alanı, eski bir yerleşim yeri olan üst örtü ile korunan Çatalhöyük neolitik kenti, Aphrodisias Antik Kenti ve çok çeşitli kültürel mirasın bulunduğu İstanbul Tarihi Yarımada yönetim planı incelenmiştir.

Tablo 2.Türkiye kültürel miras alanları yönetim planı afet yönetimi örnekleri(Ani Kültürel Peyzajı Yönetim Planı.2015,Aphrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı.2014-2018,Çatalhöyük Neolitik Kenti Yönetim Planı.2013, İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı.2011'den türetilmiştir.)

Kültürel Miras Alanı	Eylem
Ani Kültürel Peyzajı Risk: Deprem	Alanda doğa ve insan kaynaklı risklere karşı gerekli önlemlerin alınması, Alan için bir risk analizi ve sakınım planının hazırlanmasıdır.
Aphrodisias Antik Kenti Risk : Deprem Taban Su Seviyesi Taşkın-Sel Yangın Karacasu Barajı Definecilik-Kaçak kazılar ve Tarımsal Faaliyetler	Antik kentte bulunan arkeolojik, geleneksel ve modern tüm yapıların deprem dayanıklılığının saptanması ve gerekli önlemlerin alınması, Hidrojeoloji haritasının çıkarılması için gerekli dokümanların toplanması, taban suyu seviyesinin düzenlenmesi, Taşkın ve sel riskinin önceden belirlenmesi ve bu risklere karşı gerekli önlemlerin alınmasına yönelik projeler geliştirilmiştir. Otsu türlerin antik kentten uzaklaştırılması, Antik kent içinde uygun yerlere mobil su depolarının konumlandırılması, Drenaj sorunları dolayısıyla barajın antik kente etkilerinin saptanması ve olası olumsuz etkilere karşı önlemlerin alınması, Afet Yönetimi ve Acil Durum Eylem Planının hazırlanması, Karacasu sulama barajının Çevresel Etki Değerlendirmesinin havza bazında ele alınması ve antik kente muhtemel etkilerinin saptanması, Antik kentin yakın çevresindeki definecilik ve kaçak kazılar tehdit oluşturmaktadır.
Çatalhöyük Neolitik Kenti Risk:	Yıldırımdan korunmak için tüm yapıların çatılarına paratoner konulması ve yıllık bakımının yapılması, Koruyucu örtülerin değişen iklim koşulları altında izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması,

<p>Yıldırım Nem Erozyon-Toprak Sıkışması Tarımsal Faaliyetler Taban Su Seviyesi Yangın</p>	<p>Koruyucu örtülerin altındaki nispi nem miktarının izlenmesi ve gerekli olması halinde yapı içindeki bağıl nem oranının sabit kalması için çözüm geliştirilmesi, Erozyon , toprak sıkışmasının önlenmesi ve toprağın yeniden bitkilenmesi için doğal patikaların değiştirilmesi işleminin sürdürülmesi, Alandaki meteorolojik verilerin takip edilerek sert hava koşullarına karşı koruyucu proaktif önlemlerin alınması, Dünya miras alanı çevresinde duyarlı tarım faaliyetlerinin geliştirilmesi, Bilinçlendirme faaliyetlerine devam edilmesi ve geliştirilmesi, Alandaki mevcut taban suyu seviyesinin izlenmesine devam edilmesi, Yangın riskine karşı otların düzenli olarak kesilmesine devam edilmesi, Alanda bulunan yangın söndürme tüplerinin periyodik bakımının yapılması, Kazı evi ve depolama alanlarında kamera sisteminin kurulması, Kazı sezonunda ilk yardım faaliyetlerinin verilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.</p>
<p>İstanbul Tarihi Yarımada</p> <p>Risk: Deprem Heyelan Sıvılaşma Yangın Zemin Yapı Uyumsuzluğu Düzensiz Yapı Stoku Yoğun Yapılaşma Dar Sokaklar</p>	<p>Alandaki afet riskinin etkilerinin azaltılması ve kaldırılmasının öncelikli konu olarak ele alınması ve gündemde tutulması, Tarihi dokudan kaynaklanan kısıtların minimize edilmesi, Kültürel mirasın depreme karşı güçlendirilmesi ve korunmasının sağlanması, Kültürel mirasın yangına karşı güçlendirilmesi ve korunmasının sağlanmasıdır.</p>

Yukarıda(Tablo 2.) Türkiye'deki kültürel miras alanlarından yönetim planı bulunan 11 alandan 4 tane örnek seçilmiş, afet riskleri ve afet yönetimi incelenmiştir. Bu örnekler Türkiye'de kültürel miras alanlarında bulunan başlıca afet riskleri; deprem, insan kaynaklı riskler ve sakinim planı eksikliğidir. Kültürel mirasın korunması, güçlendirilmesi ve halkın bilinçlendirilmesi yapılacak çalışmaların başında gelmektedir.

5. SONUÇ

Kültürel miras alanlarına yönelik risklerin en önemlilerinden olan afetler; kültürel miras alanlarının, bütünlüğünü, taşıdığı değerleri ve özgünlüğünü neden olduğu kayıp ve zararlar ile tehdit etmektedir. Oluşabilecek olası kayıp ve zararları önlemek için disiplinler ve sektörler arası iletişim ve iş birliği sağlanarak yapılacak afet risk yönetimi ile kültürel miras korunarak belirlenen önceliklerle iyi bir kaynak planlaması yapılabilir (ICCROM, 2016). Bu yüzden kültürel miras alanlarında afet yönetimi afet anı, afet sonrası evrelerinde olduğu gibi afet öncesinde de büyük çalışmalar gerektirmektedir. Dünya Bankası'na Göre Uluslararası tecrübelerden alınan başlıca dersler kapsamında; Risk altındaki kültürel mirasın etkin biçimde korunması için anahtar unsur önceden planlama ve hazırlık çalışmalarının varlıkların tamamı için afet önleme stratejisine entegre edilmeli ve miras varlıklarına en az zarar verecek olan yöntemler seçilmelidir (ISMEP Rehber Kitaplar.2004). Bütün dünyada büyük öneme sahip mirasların geleceğe özgün olarak aktarılması için afet yönetimine gerekli önem verilmeli ve yaygınlaşmalıdır. Bu çalışmaları gerçekleştirmek için uluslararası yetkili kurum ve kuruluşlar, STK'lar bulunmaktadır; UNESCO, ICOMOS-ICORP, ICCROM, UNISDR, IATF, ICA, ICOM gibi ülkemizde de ilgili bakanlıklar, AFAD, üniversitelerin ilgili bölümleri, valilikler tarafından yürütülmektedir (Zıvrallı, İ., Cabbar, N.Ü). Dünyada ve Türkiye yaşanan afetlerin kültürel mirasa etkileri örneklerde görüldüğü gibi büyük hasar ve kayıplara yol açmaktadır. Bu hasarlar bazen geri dönüşü olmayacak şekilde gerçekleşmiştir. Tablo 2.'deki Türkiye

kültürel miras alanları yönetim planı örneklerinde görüldüğü üzere ilk olarak riskler belirlenerek risk analizleri yapılmıştır. Belirlenen riskleri önlemek ve azaltmak için yapılacak çalışmalar kültürel mirasın özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmadan yapılması öncelik olmuştur. Ancak Kobe/Tokyo Deklarasyonu, ICCROM, "Riske Hazırlık; Dünya Kültür Mirası için Yönetim Rehberi", UNESCO Dünya Miras Alanları için "Afet Risk Yönetimi Rehberi"nde belirtildiği üzere planlama kültür varlıklarının somut ve somut olmayan değerleri ile bütün olarak ele alınmalıdır. Olası afet risklerinin tamamı için kriz planlaması yapılmalıdır. Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda devamlılığın sağlanması için risklerin izlenmesi, halkın bilinçlendirilmesi ve katılımı sağlanmalıdır. Alanların korunması ve güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Afetlerin kültürel miraslar üzerinde oluşturabileceği olası hasar ve kayıpları azaltmak için kültürel miras alanlarına ve varlığına ait afet yönetim planları ve acil durum eylem planı bütün alanlar için hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

AFAD.(2019). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, Ankara: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). 30.07.2019 tarihinde sitesi: <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=afet+y%C3%B6netimi> adresinden alındı.

AFAD.(2019). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, Ankara: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). 15.03.2020 tarihinde sitesi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden alındı.

AFAD.(2019).Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Stratejik Plan 2019-2023.

Anadol, K., Arıoğlu, E. (1977).Mimarlık, 77(4),s.38-39.

Ani KültürelPeyzajıYönetimPlanı.(2015).12.08.2020 tarihinde sitesi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57313,ani-kulturel-peyzaji-yonetim-planipdf.pdf?0>adresinden alındı.

Bandarin,F.(2004). UNESCO. <http://whc.unesco.org/en/list/722/gallery/>

Bigio, A.G.,Ochoa, M.C., Amirtahmasebi, R., McWilliams, K, 2011, 'Climate-resilient, Climate-friendly World HeritageCities', The World Bank,presented at the 11st Congress of theOrganization of World HeritageCities, Portugal, November 22-25, 2011.

Boccardi,G.(2006). A StrategyforReducingRisksfromDisasters at World HeritageProperties.Integratingtraditionalknowledgesystemsandconcernforculturalandnatural heritageinto risk managementstrategiesProceedingsfromthespecialsessionorganizedby ICCROM andthe World HeritageCentreforthe International DisasterReduction Conference (IDRC) .Davos, Switzerland.

Busch,U.E.(2010).Kentsel kültür mirasına yönelik risk azaltımı için bir yönetim modeli önerisi: İstanbul-Büyükada örneği(Doktora Tezi). İTÜ. İstanbul. Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/11527/9757>.

ÇatalhöyükNeolitikKentiYönetimPlanı.(2013).12.08.2020 tarihinde sitesi:<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57316,catalhoyuk-neolitik-kenti-yonetim-planipdf.pdf?0>adresinden alındı.

Çilingir, A.G. (2018). Türkiye’de uygulanan afet yönetimi politikalarının incelenmesi: yasal düzenlemeler ve DASK. *Dirençlilik Dergisi* 2(1), 2018, (13-21), ISSN: 2602-4667
DOI: 10.32569/resilience.413310

ICOMOS. (2020). <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr>. Erişim tarihi: 16.04.2020

ICOMOS. (1994). Nara Özgünlük Belgesi. 17.03.2020 tarihinde sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf adresinden alındı.

ICOMOS. (1987). Washington tüzüğü: tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması tüzüğü <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/mimariyeni02.pdf>. Erişim tarihi: 21.06.2020

ICOMOS. (2011). Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili valetta ilkeleri. 28 Kasım 2011, Paris.

ICCROM. (2016). A guide to risk management of cultural heritage, https://www.iccrom.org/sites/default/files/Guide-to-Risk-Management_English.pdf

ICOMOS. (2020). ICOMOS history. 16.07.2020 tarihinde sitesi: <https://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history?start=1> alındı.

İBB, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, Bimtaş. (2011). İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı. (2011). 12.08.2020 tarihinde sitesi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57322,istanbul-tarihi-yarimada-yonetim-planipdf.pdf?0> adresinden alındı.

İSMEP Rehber Kitaplar. (2014). Kültürel Mirasın Korunması, İstanbul: İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB) ve İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (İstanbul AFAD) Erişim adresi: https://www.ipkb.gov.tr/e-kutuphane/kulturel-mirasin-korunmasi_65/.

İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı. 25.08.2019 tarihinde sitesi: http://www.alanbaskanligi.gov.tr/yonetim_plani_kavrami.html adresinden alındı.

Kuban, D. (2001). Türkiye’de kentsel koruma- kent tarihleri ve koruma yöntemleri. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Marrion, C. (2012). Promoting a culture of prevention versus recovery. In: proceedings of ICOMOS: reducing risk to cultural heritage from natural and human-caused disasters, Beijing, China, 2012. ICOMOS.

Murakami, Y. (2011). Disaster risk management of cultural heritage based on the experience of the Great Hanshin Earthquake Cultural Heritage Protection Cooperation Office, Asia-Pacific Cultural Centre for UNESCO (ACCU Nara). 15.05.2020 tarihinde sitesi: <http://www.nara.accu.or.jp/img/elearning/2011/risk.pdf> adresinden alındı.

Notre Dame Katedrali Yangını, 15.04.2019. 22.06.2019 tarihinde sitesi: <https://www.haberturk.com/yangin-notre-dame-in-kamburu-nun-satislarini-yukseltti-2435437> adresinden alındı.

T.C.KültürveTurizmBakanlığı, Mimar Sinan
ÜniversitesiŞehircilikUygulamaveAraştırmaMerkezi,
GeyreVakfı.(2014).AphrodisiasAntikKenti Alan YönetimPlanı 2014-2018.12.08.2020
tarihinde sitesi:<https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/57314,aphrodisias-alan-yonetim-planipdf.pdf?0adresindenalindi>.

Tercan,B.(2018). Koruma politikaları: tarihi, kültür ve doğa varlıklarının afetlere karşı korunması. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, TheJournal of SocialSciencesInstitute,sayı/Issue: 40, Sayfa / Page: 299-318, ISSN: 1302-6879 VAN/Turkey.

UNESCO World HeritageCentre,ICCROM,RitsumeikanUniversity Global
COE.(2013)Disasterriskmanagement of culturalheritagein urban areas a
trainingguide.09.07.2020 tarihinde sitesi:
https://www.preventionweb.net/files/44208_trainingguide1.pdf adresinden alındı.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. 20.06.2020 Tarihinde
sitesi:<http://www.unesco.org.tr/Pages/99/2> alındı.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. 30.07.2019 tarihinde sitesi:
<http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnnya-Miras%C4%B1-Listesi>
adresinden alındı.

UNESCO.(1954). Haugekonvansiyonu. 15.06.2019 tarihinde sitesi:
<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/convention-and-protocols/1954-first-protocol/text/#c280777> adresinden alındı.

UNESCO.(1994). Dünya Doğal Afetlerin Azaltılması Konferansı Yokohama, Japonya, 23-27
Mayıs 1994. 24.03.2020 tarihinde sitesi:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000097426> adresinden alındı.

UNESCO.(2005).Operationalguidelinesfortheimplementation of the World
heritageconvention. 03.08.2019 tarihinde sitesi: <https://whc.unesco.org/archive/opguide05-en.pdf> adresinden alındı.

UNISDR.(2009). Terminologyondisaster risk reduction. 20.06.2020 tarihinde sitesi:
https://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf alındı.

UNESCO.(2010). Managingdisasterrisksfor World heritage.Erişim adresi:
<https://whc.unesco.org/en/managing-disaster-risks/>.

UNISDR.(2005).Hyogoframework of action2005-2015: Buildingtheresilience of
nationsandcommunitiestodisasters(A/CONF/206/6). 24.03.2020 tarihinde sitesi:
<https://www.undrr.org/publication/hyogo-framework-action-2005-2015-building-resilience-nations-and-communities-disasters> adresinden alındı.

UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN,. (2011). Preparing World heritagenomiations.
Secondedition. UNESCO, 135.

UNESCO,ICOMOS-ICORP, MARSH International,ICCROM,
UNISDR.(2013).Heritageandresilienceissuesandopportunitiesforreducingdisasterrisks.Erişim
adresini: <https://www.undrr.org/publication/heritage-and-resilience-issues-and-opportunities-reducing-disaster-risks>.

UNESCO , ICCROM , ICOMOS , IUCN.(2013). Managing cultural world heritage. Fransa. 25.06.2020 tarihinde sitesi: <https://whc.unesco.org/en/managing-cultural-world-heritage/> alındı.

UNISDR.(2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015-2030. 24.03.2020 tarihinde sitesi: <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> adresinden alındı.

Ürün,Ş.(2016). Dünya kültürel ve doğal mirasın korunmasına dair sözleşme: doğal miras alanları başvuru, adaylık ve değerlendirme süreçleri, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Ankara.

Ünal,G.Z. İSMEP(2014). Kültürel mirasın korunması. İSMEP Rehber Kitaplar. Haziran 2014, İstanbul, sy:8.

Vatan,M.(2015). Nepal depremi sonrası kültür mirasının korunması. Mimarlık Dergisi Sayı:385.27.11.2020 tarihinde sitesi: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=399&RecID=3749> adresinden alındı.

Zıvralı,İ., Cabbar,N.Ü.(2015). Kültür varlıklarında risk yönetimi; gelişimi, güncel durum ve öneriler. 5.Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu. s:155-169.